

Uppdaterad åtgärdstabell för barkkvastmossa, 2024 – 2028

(Dicranum viride)

Hotkategori: **EN**

Åtgärdstabellen har upprättats av
Länsstyrelsen i Jönköpings län

NATURVÅRDSVERKET

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

Koordinerande myndighet:

Länsstyrelsen i ☐ län

Tel: ☐,

E-post: ☐@lansstyrelsen.se

Postadress: ☐

Internet: www.lansstyrelsen.se/☐

© Naturvårdsverket 2024☐

☐.

Förord

Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper och deras genomförande är ett av flera verktyg för att nå det av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv*, och även de övriga sex ekosystemrelaterade miljökvalitetsmålen. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper bidrar också till att bevara arter och naturtyper inom EU:s art- och habitatdirektiv och fågeldirektiv samt att uppnå mål inom Konventionen för biologisk mångfald och i de Globala målen för hållbar utveckling om att hejda förlusten av biologisk mångfald.

Åtgärdsprogrammet för barkkvastmossa fastställdes år 2011 med en giltighetstid till år 2016. Arbete inom programmet påbörjades dock redan år 2008. Programmet förlängdes år 2017 till år 2019 och slutredovisades till Naturvårdsverket år 2020 som åter beslutade att förlänga programmet till och med år 2027 med en uppdatering av åtgärdstabellen samt kortsiktiga mål. Arten är rödlistad i kategori EN med de flesta kända lokalerna i östra Svealand. Åtgärdsprogrammet koordineras nationellt av Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Rapporten innehåller mål samt en kortfattad presentation av angelägna åtgärder under tiden 2023–2027 för att artens bevarandestatus i Sverige ska kunna förbättras. Åtgärderna samordnas mellan olika intressenter, vilket får till följd att kunskapen om och förståelsen för arten ökar. Förankring av åtgärderna har skett genom samråd med berörda aktörer.

Samlad information om åtgärdsprogrammet finns här:

<http://www.naturvardsverket.se>

<https://www.naturvardsverket.se/4ac66d/globalassets/media/publikationer-pdf/6400/978-91-620-6431-0.pdf>

ISBN 978-91-620-6431-0

Stockholm 2024

Maria Widemo
Chef artenheten

Fastställelse och giltighet

Naturvårdsverket beslutade 2024 att fastställa en uppdaterad åtgärdstabell med justerad vision, lång- och kortsiktiga mål för åtgärdsprogrammet för barkkvastmossa (ärende NV-037678-24). Tabellen är ett vägledande, ej formellt bindande dokument och gäller under åren 2024–2028. När giltighetstiden för ett program går ut ska programmets nationella koordinator slutredovisa genomförda åtgärder, resultat och måluppfyllelse under den gångna programperioden. Programmets fortsättning, djupare utvärderingsbehov och ambitionsnivå avgörs av Naturvårdsverket i samråd med programmets nationella koordinator och SLU ArtDatabanken. Giltighetsperioden för åtgärdsprogrammet förlängs om det inte fattas beslut om att programmet ska upphöra eller ett nytt program för arten/arterna/naturtypen fastställs.

Innehåll

FÖRORD	3
FASTSTÄLLELSE OCH GILTIGHET	3
INNEHÅLL	4
BAKGRUNDSBESKRIVNING	5
VISION OCH MÅL	7
Vision	7
Långsiktigt mål	7
Kortsiktigt mål	7
ÅTGÄRDER OCH REKOMMENDATIONER	8
Dialog och samverkan	8
Aktiva åtgärder i fält	8
Datainsamling och analyser	9
Referenser	10
BILAGA 1.	11

Bakgrundsbeskrivning

Barkkvastmossa, *Dicranum viride*, växer på barken av lövträd i äldre lövrika blandskogar i lägen med hög luftfuktighet, till exempel i närheten av vattendrag och sjöar. Lokalerna där arten förekommer har troligtvis en lång kontinuitet av lämpligt substrat. Ask är det vanligaste trädslaget som arten växer på, men den har även hittats på lind, ek, alm och asp. Den hittas ofta på lutande, senvuxna eller knotiga stammar. De flesta av lokalerna består idag av relativt täta skogsbestånd, men flera av lokalerna har varit öppnare träd bärande betesmarker i modern tid. Förekomsterna är ofta mycket små på varje träd. Som mest har 4 kvadratdecimeter av arten hittats på ett träd, men oftast rör det sig om små tussar som sammanlagt täcker enstaka kvadratcentimeter.

Antalet kända lokaler av barkkvastmossa är nu ca 20 med en förekomst på runt 150 träd. Lokalerna finns i Uppsala-, Stockholms-, Gävleborgs-, Kalmars-, Gotlands-, och Jönköpings län (figur 1). Inventeringen som gjordes inom den biogeografiska uppföljningen av mossor 2015 gav mycket information om barkkvastmossans tillstånd resulterade i upptäckt av ett flertal nya lokaler (framförallt runt nedre Dalälven), återfynd på gamla lokaler och nya fyndplatser inom redan kända lokaler. Ytterligare inventeringar inom den biogeografiska uppföljningen genomfördes under åren 2021 och 2022. Arten är noterad från Skåne och Västra Götaland (figur 1), men det har inte gjorts några fynd i modern tid.

Figur 1. Barkkvastmossans utbredning i Sverige 2024

Arten är rödlistad som starkt hotad (EN) på grund av litet utbredningsområde, fragmenterad utbredning och minskning eller försämring av habitatet (SLU

Artdatabanken 2019). Mer information om arten finns i Naturvårdsverkets rapport 6431 Åtgärdsprogram för barkkvastmossa, 2008–2016.

Det har genomförts ett antal åtgärder inom arbetet med åtgärdsprogrammet: information om arten till markägare och förvaltare av områdesskydd, ett områdesskydd har bildats i Uppsala län och biotopvård har genomförts i Uppsala och Gävleborgs län. Transplantationsförsök har påbörjats i Uppsala och Kalmar län. Eftersök av mossan gjordes på Gotland år 2016. Inventering av arten har skett genom den biogeografiska uppföljningen år 2015 och 2021. Mer information om genomförda åtgärder går att läsa i dokumentet för redovisningen av åtgärdsprogrammet.

Redovisningen av åtgärdsprogrammet (2020) visar att kunskapen om barkkvastmossan och dess livsbetingelser har ökat under båda programperioderna. Utifrån den kunskap som framkommit och den hotbild som fortfarande finns mot mossan och dess livsmiljö anser vi att det är rätt åtgärder som genomförts. Barkkvastmossans framtid är dock fortfarande osäker och för att säkerställa dess bevarande krävs fortsatta satsningar på åtgärder som biotopvård, kompletterande inventeringar, transplantering och översyn av områdesskydd.

Den uppdaterade åtgärdstabellen syftar till att förbättra förutsättningarna för barkkvastmossans framtida överlevnad i landet. Kvarvarande åtgärder som inte har genomförts under tidigare programperiod/er samt löpande åtgärder har anpassats till rådande kunskaps- och åtgärds läge. Det har även tillkommit nya åtgärder. De kortsiktiga målen har delvis uppfyllts och nya kortsiktiga målsättningar har definierats för att nå upp till de långsiktiga målen.

Den beräknade kostnaden för åtgärder som skulle behöva täckas av Naturvårdsverkets medel för genomförande av åtgärdsprogram för hotade arter uppgår till 760 000 kr under giltighetsperioden 2024–2028. Dock är möjligheten till denna finansiering beroende av årlig resurstilldelning till, och prioriteringar mellan, alla gällande åtgärdsprogram.

Vision och mål

Vision

Barkkvastmossa ska ha en gynnsam bevarandestatus i Sverige och förekomma i livskraftiga populationer, och på sikt tas bort från rödlistan. Populationen får därför inte minska utan ska vara tillräckligt stor för en långsiktig överlevnad.

Barkkvastmossa bör därför förekomma på mer än 2000 träd (eller block) på mer än 50 lokaler och utbredningsområdet bör utökas med förekomster i Västra Götalands, Hallands och Skåne län.

Långsiktigt mål

Senast 2040 bör barkkvastmossa förekomma på mer än 1000 träd (eller block) på minst 40 lokaler eller km-rutor som är biogeoenheten. Detta motsvarar en förändring i kategori från Sårbar (VU) till nära hotad (NT) i rödlistan.

Barkkvastmossa bör förekomma på minst 10 träd på varje lokal och trenden bör inte vara negativ. Senast 2040 bör artens utbredningsområde ha utökats med ett eller flera län.

Kortsiktigt mål

Senast 2027 bör barkkvastmossa förekomma på mer än 400 träd (eller block) på minst 30 lokaler eller km-rutor som är biogeoenheten i det nuvarande utbredningsområdet. Detta motsvarar en förändring i kategori från Starkt hotad (EN) till Sårbar (VU) i rödlistan.

Barkkvastmossa bör förekomma på minst 10 träd på varje lokal och trenden bör inte vara negativ.

Senast 2028 bör artens utbredningsområde ha utökats med ett eller flera län.

Åtgärder och rekommendationer

Dialog och samverkan

Dialog och samverkan med andra aktörer

Samordning av åtgärder görs med fördel med åtgärdsprogrammet för vittryggig hackspett i områden kring nedre Dalälven.

Medel för åtgärder som gynnar barkkvastmossa söks via våtmarkssatsningen i de områden där det är möjligt.

Information, utbildning och rådgivning

Ett kunskapsseminarium om barkkvastmossa genomförs för berörda län med deltagande från ÅGP, områdesskydd, förvaltning samt externa aktörer.

Informationsbladet uppdateras.

En manual tas fram för hur transplanteringar och skötsel av arten utförs på bästa sätt (best practice). En kunskapslägesrapport ska tas fram inom biogeografisk uppföljning. Rapporten används som kunskapsunderlag för manualen.

Områdesskydd

En översyn av eventuellt kompletterande områdesskydd genomförs (Kakängssundet). Vid revidering och författande av skötselplaner och bevarandeplaner för Natura 2000-områden bör barkkvastmossa särskilt beaktas. I Uppsala län nämns barkkvastmossa i skötselplanen för Styggekärret, men det saknas bevarandeåtgärder.

Aktiva åtgärder i fält

Skötsel och restaurering

Fortsatt skötsel i form av röjning och ringbarkning av igenväxande gran på befintliga lokaler. Hänsyn till arten tas vid avverkning av träd, både med avseende på värdartsträd och när det gäller omgivande träd så att inte livsmiljön torkar ut, som till exempel uttag av granar (se åtgärdsprogrammet för fler detaljer).

I Svartkärrs naturreservat är det önskvärt att grundläggande förutsättningar för arten bibehålls för att underlätta en eventuell framtida återetablering.

I åtgärdstabellen (bilaga 1) identifieras övriga berörda aktörer som reservatsskötsel och områdesskydd som finansiärer av åtgärder. Dessa kostnader är svårbedömda.

Populationsförstärkande åtgärder

Med hänsyn till populationens nuvarande storlek finns det en uppenbar risk att arten kan försvinna till följd av slumpmässiga faktorer. Åtgärdsprogrammet

innehåller därför en populationsförstärkning genom transplantering av mossan till träd som saknar förekomst av mossan. Syftet är att förhindra att arten försvinner fram till dess att åtgärderna för bevarande och återskapande av livsmiljöer ger resultat. Transplantering ska ske enligt best practice. I Gävleborgs län har barkkvastmossan försvunnit från Lerån. En transplantering skulle kunna göras om rätt förutsättningar finns. Transplantering kan även utföras om arten är allvarligt hotad i andra områden. Dessa ska dokumenteras och följas upp efter åtgärd (transplanteringsåtgärd ska klassas som ospontan i Artportalen).

På lokaler där populationen är utsatt och där tuvor med barkkvastmossa håller på att bli överväxta av andra mossarter kan de konkurrerande mossorna plockas bort (enligt manual). Det gäller förutsatt att det inte är en annan rödlistad art som konkurrerar ut tuvor med barkkvastmossa.

Datainsamling och analyser

Inventering

Inventering genomförs i de län där barkkvastmossan tidigare är rapporterad men ännu ej inventerad (Västra Götaland (områden som ansluter till den norska populationen) samt Skåne och eventuellt Halland). Riktade inventeringar genomförs även i områden som är påverkade av tidvisa översvämningar längst med Alsterån och Emån i Kalmar län. Inventering kan även genomföras i Västra Götalands län (Halle- och Hunnebergs branter) om resurser finns. Inventeringsmetodiken ska ske enligt biogeografisk uppföljning.

Analys genomförs för att hitta lämpliga områden att inventera längst med Alsterån och Emån samt i Västra Götalands län. Befintliga underlag från till exempel biogeografisk uppföljning och biotopkartering ska användas.

Uppföljning

Uppföljningsinventeringar av kända lokaler samordnas med biogeografisk uppföljning. Inventering av lämpliga efterträdare (träd) inom lokaler bör utföras samtidigt. Detta ger underlag för långsiktig överlevnad för lokalen.

På lokaler där värdträden utgörs av alm och ask bör regelbunden uppföljning av trädens status ske (framförallt Kalmar och Jönköpings län). Upptäcks tecken på almsjuka eller askskottssjuka bör transplantering utföras genom att delar av mosstussarna flyttas till andra träd. Dessa ska dokumenteras och följas upp efter åtgärd (transplanteringsåtgärd ska klassas som ospontan i Artportalen).

Detaljerad uppföljning utförs på de lokaler där transplantering och biotopvård utförs/utförts. Uppföljningen ska dokumenteras och en best practice manual tas fram och spridas.

Referenser

Åtgärdsprogram för barkkvastmossa 2008–2016 (Rapport 6431. Naturvårdsverket 2011)

Redovisning av åtgärdsprogram för barkkvastmossa 2017–2019 (Länsstyrelsen i Jönköpings län 2020)

Faktablad om barkkvastmossa (Länsstyrelsen i Jönköping 2012)

Bilaga 1.

Föreslagna åtgärder

Kategori: Ordinarie åtgärdsprogram, Områdesskydd och förvaltning

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ¹
Dialog och samverkan								
Samordning åtgärder med åtgärdsprogram för vitryggig hackspett	C, X	Dalälven	Lst C	NV-ÅGP	-		1	2027
Medel för åtgärder söks via våtmarkssatsningen	Alla ²		Lst	NV-ÅGP	50 000		1	2026
Kunskapsseminarium	Alla ²		Lst F	NV-ÅGP	50 000		1	2026
Uppdatera informationsblad	Koordinerande län		Lst F	NV-ÅGP	15 000		2	2025
Manual för transplantering	Koordinerande län		Lst F	NV-ÅGP	75 000		1	2027
Områdesskydd	X	Kakängssundet	Lst X	NV-skydd	-	-	1	2027

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ¹
Revidering av skötsel- och bevarandeplaner	Alla ²	Berörda områden, Styggekärrret	Lst	NV-skydd	-	-	2	2027
Aktiva åtgärder i fält								
Skötsel och restaurering	C, X, AB, F, H, I	Berörda områden	Lst C, X, AB, F, H, I	NV-ÅGP, NV-skötsel	100 000	-	1	Årligen
Skötsel och restaurering	AB	Svartkärrret	Lst AB	NV-skötsel	-	-	2	2027
Stödtransplantering	X	Lerån	Lst X	NV-ÅGP	25 000		2	2027
Stödtransplantering	Berörda län	Berörda områden	Berörda län	NV-ÅGP	50 000		2	
Datainsamling och analyser								
Inventering ⁴	O, H, M, (N)		Lst O, H, M, (N)	NV-ÅGP	150 000		1	2027
Analys av möjliga områden att inventera	Lst F	Emån, Alsterån, Västra Götaland	Lst F	NV-ÅGP	75 000		2	2026

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast ¹
Uppföljning ⁵	C, X, AB, F, H, I	Områden med kända förekomster	Biogeografisk uppföljning	Biogeografisk uppföljning	-	250 000	1	2026
Inventering efterträdare ⁵	C, X, AB, F, H, I	Områden med kända förekomster	Lst ⁵	NV-ÅGP	50 000		1	2026
Detaljerad uppföljning av transplanteringsåtgärder ⁵	C, H	Områden där transplantering genomförts	Lst C, Lst H/Biogeografisk uppföljning	NV- ÅGP/Biogeografisk uppföljning	50 000	-	1	2026
Övervakning trädstatus	F, H	Strands ravin, Flasgölerums NR	Lst F, Lst H	NV-ÅGP	20 000		1	Regelbundet
Övervakning trädstatus	Alla	Berörda	Lst	NV-ÅGP	50 000		1	Regelbundet

Åtgärd	Län	Område/ Lokal	Aktör	Finansiär	Uppskattad kostnad NV-ÅGP	Uppskattad kostnad annan finansiär	Prioritet	Genomförs senast¹
<i>Total uppskattad kostnad för åren 2024–2027</i>					<i>760 000</i>	<i>250 000</i>		

¹ - Angivet år ska ses som en riktlinje under förutsättning att åtgärden kan finansieras och kan komma att flyttas framåt på grund av resursbrist.

² - Med ”Alla län” (alt ”Berörda län”) menas Uppsala-, Stockholms-, Gävleborgs-, Kalmar-, Gotlands-, Västra Götalands-, Skåne-, Hallands och Jönköpings län.

³ - Kostnaden som anges är den totala summan under programperioden.

⁴ - Inventering som inte är planerad enligt Bilaga 1 kan utföras i mindre omfattning även i län/områden/lokaler som inte är listad som berörda län enligt ovan om det förekommer starka indikationer av barkkvastmossans förekomst. Sådana inventeringar ska i förväg stämmas av med koordinerande länsstyrelse för programmet.

⁵ - Möjligheten att lämna över ansvaret för övervakningen på tex floraväktarna, biogeografisk uppföljning och/ eller miljöövervakning bör undersökas.

